

XXVII.

MÁRCZIUS 15.

— Emlékbeszéd a vigadóban tartott nemzeti ünnepélyen: —

Irta és elmondotta 1897. márcz. 15-én Kenessey Béla, theol. igazgató.

Pe ki volna képes álmolátásokat leírni úgy, a hogy azok álmodva voltak?! — kérdi Jókai. Hát még annak leírni, a kinek ez álmokat már csak úgy, mint egy szent regét, mint hősmondát, fenséges époszt, vagy megrázó, hatalmas tragoediát mondták el? Hogyan álmodjam én, késő, reális kornak gyermeke vissza azokat, a mik ma 49 évvel ezelőtt egy ily napon történtek? Azt a földöntúli örömet, a melyet apáink éreztek, hogy szabaddá lett a szó, a gondolat; azt a lángoló lelkesedést, mely felgyújtotta a szíveket, hogy a nemzet visszaadatott önmagának, ismét magyar lett a magyar és azt az önfeledt tombolást, a mely végig hömpölygött, mint duzzadó tenger-ár a mil-

liókon és magával ragadott mindent, a mi kicsinyes, a mi önző, a mi földi és egy pillanatra felhozta mindazt a mi nagy, a mi egyetemes és örök emberi, vagy a mi ezzel egy: örök isteni?

Ki tudná visszaálmódni a Jákob álmát, a melyet atyái földjének első határkövén látott, mikor az égbe, az isten trónjához felnyúló lajtorján glóriától övezett angyalokat látott le és felszállani? Mi csak gyarló magyarázói lehetünk a látomásoknak; de lelkünknek ilyen ihletet, de szivünknek ilyen érzéseket, de életünknek az istenülés ilyen pillanatait ma nem adja az Ur. Mintha nagyon messze estünk volna tőle! Vagy mintha nagyon megvénült volna a világ! Jó szerencse még, hogy arról a korról itt járnak még közöttünk, ha megtörve, ha roskadozva is, az élő tanubizonyságok, mert különben hinnénk is, nem is, hogy volt idő, a mikor a költő szerint:

»Egy szóvá egy érzelemmé

Olvadt össze a haza;

Az érzelem »lelkesülés«,

A Szó »szabadság« vala.» (Petőfi.)

Nem, nem, ezt az időt, ezt a kort nem szabad soha elfelejtenünk. Ezt vissza kell szakadatlanul idéznünk. Azokkal az eszmékkel, a melyek abban testet öltöttek, folyton élő közösségben kell maradnunk, belőlük táplálnunk hazafi érzéseinket és azokból kell újabb és újabb erőket meritenünk a fejlődésre, a haladásra, a tökéletesedésre és arra a felséges küldetésre, miszsióra, a melyre hazánk, nemzetünk a népek történeté-

ben rendeltetve van. Ha halaványan, ha gyenge szóval, ha gyarló festéssel, ha puszta kommentálgatással is; de csak beszélni kell róla, van azokban a dolgokban önmagukban annyi erő, hogy csak meg kell őket nevezni és már hevesebben dobog a sziv, felgyulad az agy és fölérez rájuk még a holt is.

Mikor az Izrael népe, az uj hazát elfoglalandó, átkelt a Jordánon, a folyó mélyéből felvett 12 követ Josué elhelyezteté Gilgálban és monda az Izrael fiainak: »Mikor kérendik a ti fiaitok ezután az ő atyjokat, ezt mondván: Mire valók ezek a kövek? Mondjátok a ti fiaitoknak: Szárazon jött által az Izrael a Jordánon, — hogy megismerjék a földnek minden népei az Úr kezét, hogy erős, hogy féljétek a ti Urátokat, Isteneteket mindenkor.«

Nekünk is a második honfoglalás amaz emlékköveihez kell a késő nemzedékeket is vezetnünk, hadd kérdezzék meg: mire való ez a tizenkét kő, a melyekre egy nemzet kivánságai, fejtételei vannak felvésve? És akkor feleljünk: Sok századok vérzivatarja között hozott át bennünket az Úr hatalmas kézzel és felemelt karral s ime ezek azok a kövek, a melyeken a magyar nemzeti élet, mint fundamentumokon megépült. A nemzet épületéből csak ezeket ne engedjétek se önvéreteknak, se idegennek soha kifeszítettetni. A gyámoszlopokat megrázhatja egy-egy Sámson, összedőlhet az alkotmány; de ha ezek a szegletkövek helyükön vannak, a ház soha nem temethet benneteket romjai alá ugy, hogy ujat ne épithessetek.

Elmondjam-e, hogy mi van arra a tizenkét kőre felvésve?

A nemzet követelése; minden jog és szabadság szent törvénye; a magyar állam magna chartája, hosszú ezer éves küzdelem diadala. És ezt a diadalt nem fegyver vívta ki, hanem egy felébredt, öntudatra jutott, szabadságvágytól égő, lázas tevékenységben munkás, haladni, alkotni kész, szellemi suprematiájában önérzetes nemzet, a melynek vezéreibei, mint a regék hősei, legyőzhetetlenek, halhatatlanok voltak. Bebizonyosodott a világtörténelemnek az a nagy tanulsága, a melyet soha és semmi körülmények között nem volna szabad elfelejteni, sem a vezetőknek, sem a polgároknak, hogy mindig csak azé az ügyé a diadal, a mely mellett az embereknek legnemesebb érzelmei szállanak sikra; mert *Eötvös* mondásaként »egy tartós jövőnek épületét csak erkölcsi alapokon és tiszta kezekkel emelhetni föl.« Igaz, hogy a politika az exigentiák tudománya; de a célok soha sem szentesítik az eszközt és a mely politikus kihagyja a maga számításaiból a nagy, örök ethikai törvények követeléseit, az ideig-óráig kezében tarthatja ugyan a dolgok vezetését; de élete csak mint a tiszavirágé, máról-holnapra.

A népek ethikai érzéke mintegy ösztönszerűleg fejezi ki azt, a mit a történet-philosophusok, a társadalom-böleselők és nagy publiczisták vallanak, hogy nagy és maradandó alkotások csak a legnemesebb alapokon és a legkifogástalanabb erkölcsi eszközökkel hozhatók létre, a mikor mondáikban, arról regélnek,

hogy államalkotó hőseik, vagy a szabadságért küzdők egyenesen az istenektől kapták fegyvereiket. Achillesnek Hephaistos kovácsolja harczyi készségét; Attilának Hadur az égből dobja le világhódító kardját, hogy legyen vele »pörölye világnak«, a hős Frithióf Angurvadelje égi runák kékes lángjában ragyog, ha azt hüvelyéből kivonja. Egy felsőbb eszményi világ elhívása, ihletése és ereje nélkül semmi nagyot, maradandót nem alkothat az ember és minden intézmény a világon csak azon alapon állhat fenn, a melyen létrejött.

A történelemnek és a népek szellemének e nagy tanulságánál talán álljunk meg egy pillanatra.

Van-e a világhistoria népei között csak egyetlen egy is, a mely nemesebb, felségesebb, szilárdabb és bölcsőbb alkotmányt concipiált volna államalakulása első pillanataiban, mint a minő volt a pusztaszeri vérszerződés? Mert volt-e nép a világtörténelemben, a mely egy egész ezredéven át soha sem volt kénytelen, annyi ellenséges áramlat között is, forradalomhoz nyulni? Volt-e nép, a melynek csak szabadságharczai voltak; de nem forradalmi?

És honnan e jelenség?

Onnét, mert a legtisztább ethikai alapokra épültek alaptörvényeink, a melyeket mindig a szabadság ihlete sugalmazott. A szabadság, a mely nemcsak külső intézkedésekben és szabályokban, hanem magukban az embereknek a szívében és akaratában gyökerezett. És ez a fődolog. Mert — a mint egy kiváló francia állam-bölcsész mondja, — a szabályok és az eljárás formái,

bármily kitünők is, semmit sem érnek a szellem nélkül, a mely azokat sugallta. A törvények befolyása nem oly varázserő, mely a törvény betüiből sugárik ki; olyan emberek befolyásától függ az, a kik el vannak szánva arra, hogy szabadok lesznek és maradnak. (Ferguson) . . . És a mi atyáink ilyenek voltak eleitől fogva és ezt érvényesítették mindenha.

Egész történelmünkben nincs egyetlen egy olyan korszak sem, a melyben ne lettek volna Peturok, a kik oda ne kiáltották volna a nemzetnek:

»Csak öszszetett kézzel várakoztok,

Hogy majd helyettünk fog dolgozni a Sors!?»

vagy a kik merészen ki ne mondták volna Bánkkal, hogy »szerette királyom! Árpád és Bor vére közt folyó dologban bíró csak Magyarország lehet!« És ezt tették nyíltan, őszintén, abban a meggyőződésben, hogy nem »szükség sötétben bódorogni,« mert soha sem volt »alattomos a magyar« s mindig tudta azt, hogy »az Isten nem segít soha felkent királyok ellen!«

És abban a második nagy szellemi honfoglalásban, a mely a jelen század huszas éveivel kezdődik és a szabadságharczczal végződik, a nemzet »hadseregének tárogatósai és kürtösei« ép úgy a legtisztább és a legnemesebb hangokat adják toborzó harsonáikon, ébresztő kürtjeiken, mint a hogyan a legmagasabb eszmények lelkesítik és hevitik a vezéreket. Sem itt, sem ott egyetlen alacsony motivum. Felfelé, együttes, öntudatos, szabad munkára tör minden. *Vörösmarty* régi dicsőségünket idézi fel az éji homályból s felmutatja párduczos

Árpádot, a heves ifju leventéket, mint törnek halni vagy ölni, hogy az első honfoglalással lelkesítsen a másodokra. Az aulikus *Eötvös* ifju sarja ott a Vérmezőn, a Martinovicsék sirjából felszálló légből szivja be a szabadság és hazaszeretetet, hogy aztán kimondja Kart-hauzijában, hogy az önzésnek nincs semmi jogosultsága s az már magában hordja a boldogtalanság csiráit; vagy hogy a Falu Jegyzőjében felmutassa a családi politikát üzö megyék romlottságát és tarthatatlan helyzetét. Zala ifju követe, *Deák* Lengyelország szabadsága érdekében emeli fel hatalmas szavát, mintegy óvásul, hogy velünk így tenni nem szabad. A haza jövője fellett reménytelenül sirba szállott *Széchenyi* fia, az apa kétségbeesésével és a hajdan erős magyar romlását, rút szibarita-váz voltát siratókkal szemben kimondja a jós ígét: »Magyarország nem volt hanem lesz!« hogy az önbizalom, a hit ébresztésével visszaadja a nemzetet önmagának. Mint ki »népét a pusztán vezérli, ki kürtöl és lerogy a régi fal«, a csipke bokorban égő nemzeti geniustól nyerve elhivatást, ihletet, hirdetni, hogy »nemzetiségünk egyedüli garanciája csak szabadabb institutióink lehetnek s azon egyedüli regeneráció-nális szikra, mely bennünk létezik.« Majd jó *Petőfi*, hogy belekapva a lant idegeibe, elzengje a »Százszor szent égi szabadság« harsány hymnusát; hogy követelje:

»Sajtó szabadságot, csak ezt ide!

Ez oly nagy, oly mindenható ige

A nemzetben, mint az Isten »legyen!«-je,

A melylyel egy mindenséget teremte;«

hogy biztasson:

»Egy erős istenség
Őrzi gondosan a magyar nemzetet!«

és hogy felemeljen:

»De én nem félek többé a haláltul:
Viselje bármilyen csalárdul
A változékony Sors magát,
Sebet kapunk talán; de nem halált!«

Hiszi, tudja, meg van róla győződve és szent hevülettel jósolja:

»Élni fogsz, hazám, mert élned kell; dicsőség
És boldogság lészen a te életed!«

A nagyszalontai jegyző is megpendíti régi hegedősként kobzát, hogy Toldijában, ez ifjú nemzeti hősből mutassa fel a magyart a maga összes jellemvonásában, fiatal duzzadó erejében, lovagiasságában, szive-lelke nemességében, gyöngédségében, loyaltásában, büszkeségében, hódoló önérzetében és hazaszeretetésében, mely nem tűri, hogy az ország czimerét bárki is ócsárolja. Mintha mondaná: Nézzétek ilyen a magyar!

»Kényes becsülete, mint köntöse —
Sértsd meg csak, összetörni kész; de adj
Neki hirtelen vagy egy jó szót s világot
Teremtve összerontja ellenségidet!« (Bánk bán.)

A szabad szóért, a szabad gondolatért szenvedett három évi fogság martyrkoszorújával jó végre *Kossuth*, a kiből először testesült meg, mint kiváló képviselőjében, a demokratikus modern Magyarország, mely nem őseire, hanem csupán tehetségeire támaszkodik s ismeri és vallja Napoleon híres mondását: »La carrière est ouverte aux talents.«

És ezek és még annyi mások készítik elő, teremtik meg, hívják életre azt az időt, a melyről egyik népdal így énekel:

»A legelső szabad tavasz virágzik,
A szabad föld legelőször most ázik;
Szabad ország, szabad ember óh mi szép,
Mint a magyar, félvilágon nincs oly nép!«

s azt mondja a nóta, hogy a szabadság e levegőjétől szebben nyílik a gyöngyvirág, szebben énekel a pacsirta, sőt még a leány is szebben kacint. (Vadnay: »A forradalom költészetéről.)

Mondhatja már erre a gúny, hogy márczius 15-ike csak »parapli revolutio« volt; de *volt* és ez volt a fel-támadás napja. A hideg gúnynak el kellett némulnia, mikor a nép aztán rázendítette, hogy

»Esik eső karikára
Kossuth Lajos kalapjára;
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája!«

Az emberek ölelkeznek, sirnak örömükben. A magyar alkotmány törvényes átalakítását jelentő javaslatot 72 tagú küldöttség viszi Bécsbe, a nádor vezetése alatt. A jobbágység felszabadítása, Erdély egyesítése Magyarországgal, népképviseleti országgyűlés, közös teherviselés, vallásegyenlőség, sajtószabadság, tizedmegszüntetése, tanszabadság az egyetemen és a többi. Sok sok nemzedéknek, sok millió szívnek óhaja, imádsága, vált valósággá néhány rövid nap alatt. Az új honfoglalás órák s napok alatt. Micsoda ihletés, micsoda lel-

kesedés, a sziveknek mekkora nemessége és a lelkeknek mekkora energiája kellett ehhez!

Nem, történelmünknek ezeket az aranylapokra gyémántvésővel metszett sorait, a melyek égi fényben lángolnak, nem szabad betakarnunk, hadd olvassa férfi, nő s a gyermek olvasni ezekről tanuljon meg. Mert ha nemzedék nőne, a mely ezeket elfelejtené, akkor bekövetkezhetik, a mit a költő szorongó szívvel, borzasztó látomásban jósolt:

»Elszórnak majd az északi vad szelek

S idegen nép tombol hamvaitok felett!« (Arany.)

Március 15-ike ma már nem lehet pártpolitikai velleitások Eris almája. Egy életet követelő nemzetnek volt az szabad, öntudatos megnyilatkozása; az élő szobor megdermedt tagjainak megmozdulása; az elfojtott sóhaj kitörése; az új Simeonokra nézve az Izraelnek megvigasztaltatása és annak a régi nagy elvnek a proclamálása, a mit Seneca ekként fejezett ki: »Homo res sacra homini.« Ki türhetné el, hogy azokat a legfelségesebb elveket a nemzetnek csak egy része vallja magáéinak, holott azoknak mindnyájunk közkincseinek, szent talizmánjainak kell lenniök.

A márcz. 15-ikére következett történetek felől lehetnek eltérők a vélemények. A tárgyilagos történetírás majd meghozza felettük a maga ítéletét; de az az egy már ma is teljesen bizonyos, hogy maga a szabadságharcz egyáltalában nem lett azzá, a mitől Széchenyi rettegett, a nemzet halálává; mert e harczból, a

külső leveretés után is, győztesen, hitben, erőben megifjodva és újjászületve kerültünk ki. Még mikor a reményt is tünékenynek látta a költő és nem maradt más, mint a kétségbeesés, akkor ez a kétségbeesés lett az ő és a nemzet reménysége, e ketté szakított orosz-lán kebele egy szebb jövődőnek édes mézével volt tele.

»Ama szent haragban, mely soha nem számít,
Midőn szórja méltó dühének villámit.
Haragodban hiszek és bizom, oh nemzet,
Hogy ellenid sirja a te sirod nem lesz!« (Arany.)

És az igazi költőnek megjósolni van hivatása és a jóslat teljesült.

Az ezer év nem vénített meg bennünket. Ifjan, nagy misszióval állunk a második ezredév küszöbén. Most csak egytől kell tartanunk; attól, hogy a szabad állami institutiók és alkotmány mellett el ne veszítsük az egyénnek, a szellemnek a szabadságát.

»Ne csak veszélyben légy serény,
A béke vészesebb;
Melyet vág álmos népeken,
Gyógyíthatlan a seb« —

int Tompa s hozzá teszi:

»Szirtes úton járj merészen,
A rózsák közt óvakodva.«

A mikor az emberek kezdik nagyon szeretni a proviziókat, a czimeket, a kitüntetések, a társadalmi előnyöket, a protekciót, kapva-kapnak egy-egy nemesi

előnéven és igen szeretik a minél hamarább megszerezhető és minél gyorsabban rentirozó vagyont, a fényűzést s a könnyű megélhetést; és a mikor az emberek eszményképe a mindenkinek csak kellemest mondó, nyájas, udvarias, előzékeny, finom modor és az alkalmazkodás: akkor mindig esik valami csorba épen az ember királyi méltóságán — a szellemi szabadságon. Pedig ez fődolog.

Nekünk az exigentiákért még egy pillanatra sem szabad lemondanunk a legfelségesebb eszmények szolgálatáról. Életünk, jövőnk biztosítva csak úgy lehet. Kevesen vagyunk. Keveseknek csak az ideálok cultusa adhat erőt; mert az alkalmazkodás hamar szolgává teheti őket. Előttünk még az ész, az igazi érdem és erény diadalmának amaz ünnepe van, a melyről a »legnagyobb magyar« jószolt és ránk még az a hivatás vár, a melyet szintén ő tüzött ki látnoki lélekkel: »A magyar népnek nincs csekélyebb hivatása, mint képviselni — Európában egyedüli heterogén sarjadék — ázsiai bölcsejében rejtőz, eddigelé sehol ki nem fejlett, sehol érettségre nem virult sajátságait egy törzsök fajnak, mely, jóllehet mindent maga előtt ledöntő dagályként már több ízben gyászba borítá földgolyónk legkiképzettebb részeit s felbőszülésében mint Isten ostora mindenütt vérrel járt, bizonyosan annyi különös s erejénél fogva bizonyosan annyi jót és nemest rejt magában, mint az emberi nemnek akármely lelkes és erős családja. Az emberiségnek egy nemzetét megtartani, sajátságait, mint emberi ereklyét megőrizni s szep-

lőtelen mineműségében kifejtteni, nemesíteni erőit, érényeit s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve, végcéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni, lehet-e ennél minden keservtől tisztább érzés s ha csak mint hangya ily megdicsőítéshez egy parány-nyal is járulhatni, van-e ennél emberek közt, kiktől lelki örömök el nem zárják, édesb osztályrész?« (Kelet Népe 18. l.)

Ki vannak-e már fejtve a maguk teljességében, érettségre virultak-e már nemzeti sajátságaink? Nemzeti consolidationk munkája is már be van-e teljesen fejezve és szellemi suprematiánk érvényre van-e már az egész vonalon juttatva? Nyugat-Európában már mindenfelé kísért a reactio szelleme. A büszke szó: »suprema lex voluntas regis« ki van mondva; vajjon nincs-e rá szükség, hogy a magyar annál erőteljesebben hangsúlyozza a minden jogok és szabadságok egyedül biztosítékát: *suprema lex salus reipublicae!*

Kétségtelenül roppant sokat haladtunk az utóbbi 30 év alatt. Ide benni is fejlődött, erősödött minden intézményünk; a külföld előtt is számot teszünk, nőttünk tekintélyben és elismertetésben s úgy néznek bennünket, mint a monarchia legéletképesebb és legliberalisabb, önálló nemzetét, a melyen annak jobb lába nyugszik s a hol az egésznek sulypontja van, — úgy, hogy ha csak arra volna szükség, hogy a tényleges viszonyokat igazoljuk s azok köré vonjunk dicsfényt, ezt is megtehetnénk egészen nyugodtan; de nekünk még céljaink vannak, nekünk még épen a jelzett irányban mind fel-

jebb és feljebb kell haladnunk. Hogy minő eszközökkel? — az a gyakorlati politikusok dolga; de hogy minő uton, azt megmondhatja az elmélet embere is, t. i. azon, a melyet a nemzeti genius megjelöl. Ennek az inspirációjától nem szabad elszakadni s ha ihletése egy-egy pillanatra elhangzik is az élet zajában, össze-össze kell gyülnünk egy-egy ünnepi órára és hallgatnunk és figyelniünk kell magasból hozzánk szálló igéjére szabadon és tekintetek nélkül.

A haldokló Faust azt mondja:

»A bölcsességnek záradéka ez legyen:

Az érdemel csak éltet, szabadságot.

Ki azt naponta meghódítani kénytelen.«

(Váradi A. fordítása.)

Ez az ő hitvallása. A tengertől elcsikart földjének töltése széleig habzik az ár s a mint az betörni vágyva, sánczát nyalja, élvezettel nézi, hogy miként zárja a tört rést gyermek, férfi s agg.

Népek tengerárjától véren megszerzett hazánk földjének töltése széleig oh hányszor habzottak föl az elnyeléssel fenyegető vizek; de vajjon leapadtak-e már azok? Nincs már tört rés? A nemzetiségek hullámai csak messziről zajognak-e s mire töltéseinkig érnek, már tükörsimára csendesednek el?

Az érdemel csak éltet, szabadságot,

Ki azt naponta meghódítani kénytelen!«

Ezt a hitet, ezt a meggyőződést, ezt a bölcsességet és ezt a politikát kell nemzetünk minden egyes tagjában meggyökereztetni s akkor mindig meglesz bennünk az alkotó, a fenntartó, az ellenálló, az előbbre vivő és a

mindeneken győzedelmeskedő erő, úgy, hogy »Magyarországot a poklok kapui sem dönthetik meg!« (Kossuth),

És a mint elvonulnak előttünk márczius idusának káprázatos képei, a mint átrezeg szivünk hurjain annak lelkesedése, öröm mámora: üdvözöljük mi is egymást azzal a köszöntéssel a melylyel egykor Kossuth köszöntötte a nemzetet s hagyjuk azt szent örökségbe a késő unokáknak is: »Szabadság, dicsőség, jólét és boldogság a magyarnak!«

PETOFI »NEMZETI DAL«-ÁNAK KÉZIRATI
HASONMÁSÁHOZ.

(A *lenyomat a Történelmi Lapok fényképe után.*)

Az »1848—49. *Történelmi Lapok*« 1894. évf. márcz. 15. száma a *Nemzeti dalnak* egy másik faximiléjét közli, az első, mely ismertebb, már a mult évben megjelent ugyanitt. A jelenleginek eredeti kézirata Budapesten van a Nemzeti Múzeum Petőfi-szekrényének reliquiái közt, a költő 1848. költeményei kéziratában. E költeményeket a költő Emichchel kötött szerződés értelmében írta össze, mely szerint midőn megirt költeményei körülbelül 30 nyomtatott ivre felszaporodnak, Emich örökáron megveszi 2000 frtéért valamennyi 1847 után irt ily kötetet. E kéziratok, melyek az 1847—49. költeményeket mind magokba foglalják, 3 külön kézirati kötetben (1847-ből 156, 1848-ból 106, 1849-ből 14 költemény), a sors különös kedvezéséből úgy maradtak ránk a költő tiszta, gyöngyszerű szép betűivel letisztázva, hogy midőn ő 1849 július 18-án Mező-Berényből gyászos erdélyi útjára indult, barátjánál, Orlay Samunál hagyta több más becses reliquiáival együtt. Ennek köszönhető e nagy kincs megmaradása. De to-

vábbá a gyönyörű kéziratok nem is jutottak még a nyomdába soha, mert midőn Emich az 1851-iki elkobzott kiadásokat sajtó alá rendezte, a költő özvegye nem adta ki őket kezéből, hanem Emich számára külön-külön másolatot készíttetett. E kéziratok aztán a költő özvegyétől, ennek halála után, Petőfi Istvánhoz, a költő öcscséhez kerültek, ki 1880 ápril 30-án Puszt-Csákon meghalván, a Nemzeti Múzeumnak hagyományozta s s így a nemzet közkincsévé váltak. E költemény az 1848 kézirat 33. lapján áll.

E kéziratnál a figyelmes szemlélőnek azonnal fel fog tűnni a múlt évvel ellentétben, hogy nyugodt, tiszta és tömött írás, azaz hogy tisztázott, gondos kéziratból ered, melyben nincs a legkissebb hiba sem. Azok, kik a nagy költőket bizonyos pongyolaság nélkül képzelni sem bírják, csak azért, mert a geniskevést affectáló középszerűség rendszerint effélével provokálja a figyelmet: nem csekély bámulattal nézhetnék ezt a pedáns tisztasággal és figyelemmel másolt kéziratot, melyben pl. a helyesírás ellen nincs egyetlen hiba ejtve s az tökéletesen megfelel a mainak, kivéve a *melly, milly* írását a jelzett módon, melynek így írását csak a forradalom után jóval hagyták el. E mellett nem kevésbé meglepő bizonyára az, hogy mind e tiszta írás mellett, mégis senkinek költeményeit nem szedték több hibával, mint épen Petőfiét, a legujább kiadásokig, melyek már nagyobb részben hibátlanok.

A másik, mi a faximilén feltűnik, hogy Petőfinél szokatlanul a költemény címéhez csillag s alól ennek

megfelelő, utóbb a költő kezétől kitöröltt jegyzet van téve, melyben a költő elmond egy pár adatot a költemény történetéről, s a következőleg szól, a mint ezt 1889-diki elolvasásom tanusítja:

**) E költemény buzditotta márczius 15-ikén a pesti ifjuságot. Elszavaltam először az ifjak kávéházában, azután az orvosi egyetemen, azután a seminarium terén (most már 15-dik márczius tere), végre a nyomda előtt, mellyet erőszakosan elfoglaltunk, a hatvani utczában (most szabadsajtó utca.) A szabaddá lett sajtó alól ez a költemény került ki legelőször.«*

Miért törölte ki a jellemző sorokat, ma már csak hozzávetésként gondolhatjuk, hogy talán a látszólagos öndicséret miatt vagy talán azért, mert a történelem úgy is följegyezte a költeményhez tartozó adatokat s a költő jónak látta öntudatosan csak erre a nagy és örökkévaló följegyzésre hivatkozni. Ha ez volt oka, ma már tudjuk, hogy joggal hivatkozott reá.

Ferenczi Zoltán.

A KOLOZSVÁRI MÁRCZ. 15. BIZOTTSÁG 25 ÉVE.

Közreműködők emlékezete.

Márczius 15-e 50-ik évfordulójának emlékére, alább betűrendben adjuk a bizottság huszonöt ünnepélyén közreműködött testületek és egyesek névsorát és táblázatos kimutatásban, időrendben mutatjuk ki az ünnepély sorrendjét.

Miután a kolozsvári márcz. 15. bizottság egyetlen az országban, mely ily szép és maradandó becsü működést tud felmutatni, az 50 év emlékére a Kolozsvárt székelő *orsz. tört. ereklje muzeum* a közreműködők s a bizottság tagjai arczképeit és életrajzait bekéri, (a képeket két példányban) a képek egyik példányából keretbe foglalt csoportozatokat alakít, a másik példányokat egy »Márcz. 15. album«-ban foglalja össze; az életrajzokat pedig elhelyezi a muzeumnak már eddig is gazdag »*életrajzok tárá*«-ban a *jövendő számára*. Fájdalom sokan vannak a kik szerepeltek, de már örökre eltűntek. Ezek hozzátartozó vagy rokonai kéretnek fel az adatok beküldésére.

Megnyitó beszédet tartott :

Deáky Albert 1890-től 1898-ig minden évben.

Emlékbeszédet tartottak, felolvastak:

Bartha Miklós 1881, 1885, 1891, Békési Károly 1879, Csernátony Gyula 1887, Deáky Albert 1882, Ferenczy Zoltán dr. 1883, Gyarmathy Miklós 1889, Gyarmathy Zsigmondné 1886, De Gerando Antonina 1884, Hegedüs István dr. 1873, 1875, Herepey Gergely 1890, Hóry Béla 1895, Hindy Árpád 1896, dr. Kenessey Béla 1897, Sámi László 1874, 1878, Sándor József 1888, Szabó Samu 1892, Szász Gerő 1884, Szádeczky Lajos 1894, Török István dr. 1886, Teleki Sándor 1878, Thaly Kálmán 1893, Várady Károly 1880.

Szavaltak:

Ádám Endre 1889, Bárdy Géza 1890, Boér Emma 1876, 1878, Böhm József 1878, Ditrói Mórné 1888, 1891, Ditrói E. Mari 1896, Ditrói Nándor 1897, Fáy Szeréna 1888, Gerő Lina 1886, György Ilona 1897, dr. Hegedüs István 1877, 1886, Hóry Béláné 1881, Hubay Aranka 1884, Ivánffy Jenő 1887, E. Kovács Gyula színművész 1874, 1875, 1876, 1878, 1883, 1885, 1887, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1896, Kuthy Irén 1895, Lichtenegger Viktor 1880, 1881, Medgyaszay Evelin 1887, Magyary Ilona 1877, Malonyai Dező 1888, Maróthy Margit 1894, Nagy Ibolyka 1885, Némethy Irma 1874, Ramazetter Jolán 1880, Ráthonyi Ákos 1893, Szacsavay Imre színművész 1879, 1882, Szerémi Gizella 1892, Tóthfalusy József 1895, Zilahi Gyula 1884.

Remains: 1-1-1

Esquisse mayon, hi. - local
At or near mayon? local
Should be found near subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?

Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?

Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?

Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?

Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?

Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?
Esquisse mayon, subvol?

(Rpt.)

~~Esquisse mayon, subvol?~~
~~Esquisse mayon, subvol?~~
~~Esquisse mayon, subvol?~~
~~Esquisse mayon, subvol?~~
~~Esquisse mayon, subvol?~~
~~Esquisse mayon, subvol?~~

Énekkel közreműködtek:

Balog Györgyné 1886, 1889, Blaha Lujza 1884, Bognár Vilma 1885, Cseh Mariska 1880, Erdélyi Marietta 1879, Ferenczy József 1882, Forray Ferike 1897, Kordin Mariska 1876, Küry Klára 1893, 1894, Örley Flóra 1882. Szígligetiné Pálmai Ilka 1879, 1881, Pataky Ottilia 1876, Réthy Laura 1888, 1890, Serly Lajosné 1891, Schiff Etel 1892, Sipos Etel 1895, Urbanetz Emilia 1896, Zólyomy Jenő 1883.

Zongora, czimbalom vagy hegedűvel közreműködtek:

Bláu Gyula (hegedű) 1879, Boér Gergely (hegedű) 1881, Bydeskuthy Ella (zongora) 1888, Dobál Ilka (zongora) 1877, 1883, Farkas János és fia (hegedű) 1885, Farkas Ödön (zongora) 1895, Frayl Frigyes (zongora) 1895, Gegenbauer József (zongora) 1881, Geiger Albert (zongora) 1896, Groisz Helén (zongora) 1884, Lányi Ernő (zongora) 1883. Melitskó Frigyes (zongora) 1880, Montbach Sándor lovag (zongora) 1889, Popiní Nándor (czimbalom) 1892, Rigó Anna (zongora) 1886, Salamon József dr. (zongora) 1886, Serly Lajos (zongora) 1890, Solti Katicza (zongora) 1891, Szenkovics Ilona (zongora) 1877, Weér György (zongora) 1881.

Dalegyletek, zenekarok.

Kolozsvári Dalkör 1873 --97-ig, Polgári Dalegylet 1874--97-ig, Egyetemi zenekar 1893-ban, Zene-conserva-

torium 1877-ben, Salamon János zenekara 1873—93-ig és 1897-ben, Pongrácz Lajos zenekara 1882-ben és 1894—97-ig.

A közreműködés a zenekarok részéről is mindig *díjtalanul* történt.

Év	Megnyitó beszéd	Emlékbeszédet tartottak	Szavalt	Énekelt
1873		Hegedüs István		
1874		Sámi László	E. Kovács Gyula és Némethy Irma	
1875		Hegedüs István	E. Kovács Gyula	
1876			E. Kovács Gyula, Boér Emm. k. a.	Pataky Ottilia, Kordán Mariska
1877			Hegedüs István, Magyary Ilona k. a.	
1878		Sámi László, gr. Teleky Sándor	Boér Emma, E. Kovács Gyula, Böhm József	
1879		Békésy Károly	Szacsvay Imre	Erdélyi Marietta, Szigligetiné Pálmay Ilka
1880		Várady Károly	Indali Gyula versét Lichtenegger Viktor Ramazetter Jolán k. a.	Cseh Mariska k. a.
1881		Bartha Miklós	Hóry Béláné, Lichtenegger Viktor	Pálmay Ilka
1882		Deáky Albert	Szacsvay Imre	Örley Flóra, Ferenczy József
1883		Dr. Ferenczi Zoltán	E. Kovács Gyula	Zólyomy Jenő
1884		Szász Gerő, De Gerandó Antonina	Hubay Aranka k. a. Zilahy Gyula	Blaha Lujza

Zongorázott	Czimbalom v. hegedű	Dalkör	Zenekar	Az ünne- pély helye
		Kolozsvári Dalkör	Salamon János zenekara	A kolozs- vári teme- tőben
		K. dalkör, Polgári Dalegylet	»	Vigadó nagy terme
			»	»
			»	»
Dobál Ilka, Szenkovich Ilona k. a.		Zene-conser- vatorium	»	»
		Helyi dalkörök	»	»
	Blau Gyula (hegedű)	»	»	»
Melicskó Frigyes		»	»	»
Gegenbauer J. Vcér György	Boér Gergely (hegedű)	»	»	»
		. Polgári Dalegylet	Salamon és Pongrácz zenekara	»
Dobál Ilka, Lányi Ernő		Kol. Dalkör és Polgári Dalegylet	Salamon J. zenekara	Tonavivó épület n. terme
Groisz Helén		»	»	Vigadó

Év	Megnyitó beszéd	Emlék beszédet tartottak	S z a v a l t	É n e k e l t
1885		Bartha Miklós	E. Kovács Gyula Nagy Ibolyka	Bognár Vilma
1886		Dr. Török István, Gyarmathy Zsigáné	Hegedüs István. Gerő Lina	Balog Györgyné
1887		Csernátony Gyula dr.	E. Kovács Gyula, Ivánffy Jenő, Medgyaszay Evelin	
1888		Sándor József	Ditrói Mórné, Fáy Szeréna, Malonyai Dezső	Réthy Laura
1889		Gyarmathy Miklós	Ádám Endre	Balogh Györgyné
1890		Herepey Gergely	E. Kovács Gyula Bárdy Géza	Réthy Laura
1891	D e á k y A i b e r t	Bartha Miklós	E. Kovács Gyula, Ditrói Mórné	Serly Lajosné
1892		Szabó Samu	Szerémi Gizella k. a., E. Kovács Gyula	Schiff Etel
1893		Thaly Kálmán	E. Kovács Gyula, Ráthonyi Ákos	Küry Klára
1894		Dr. Szádeczky Lajos	Maróthy Margit k. a., E. Kovács Gyula	Küry Klára
1895		Hóry Béla	Kuthy Irén, Tóthfalussy József	Sipos Etel
1896		Hindy Árpád	Ditróiné E. Mari, E. Kovács Gyula	Urbanetz Emilia
1897		Dr. Kenessey Béla	György Ilona, Ditrói Nándor	Forray Ferike

Zongorázott	Czimbalom v. hegedü	Dalkör	Zenekar	Az ünne- pély h e l y e
	Farkas János és fia(hegedü)	Kol. Dalkör és Polgári Dalegylet	Salamon J. zenekara	Vigadó
Rigó Anna, Dr. Salamon József		»	»	»
		»	»	»
Bideskuthy Ella		»	»	»
Montbach Sándor lovag		»	»	»
Serly Lajos		»	»	»
Solti Katicza k. a.		»	»	»
	Popini Nándor (czimbalom)	»	»	»
		»	Egyetemi zenekar és Salamon	»
		»	Pongrácz zenekara	»
Frayl Frigyes		»	»	»
Farkas Ödön Geiger Albert		»	»	»
		Kolozsvári Dalkör	Salamon és Pongrácz zen.	»

A KOLOZSVARI MÁRCZIUS 15-IKI ÁLLANDÓ. BIZOTTSÁG NÉVSORA.

(A *-gal jelöltek ma is működő tagjai a bizottságnak.)

*1. Ábrahám Antal (1873).	22. Hindy Árpád (1894).
*2. Bartha Miklós (1880).	23. Horváth Kálmán (1885).
3. Bányai József (1873).	*24. <i>Hóry Béla</i> pénzt. (1873).
*4. Balogh Károly (1890).	*25. Dr. Kenessey Béla (1897).
5. Békésy Károly (1879).	26. Dr. Kerekes Gyula (1886).
*6. Benel Ferencz (1884).	27. Z. Kis Elek (1874).
7. Bodor Géza (1884).	*28. Koleszár Sándor (1876).
*8. Böckel Károly (1874).	29. Korbuly József (1885).
9. Bogdán István (1874).	*30. E. Kovács Gyula (1874).
10. Dr. Concha Győző (1885).	*31. Kovács János (1881).
11. Dr. Csernátony Gyula (1878).	32. Krasznai Mihály (1873).
*12. <i>Deáky Albert</i> elnök (1873).	*33. Kuzskó István (1890).
*13. Ditrói József (1875).	*34. Magyary Mihály (1878).
*14. Br. Feilitzsch Arthur (1895).	35. Mátrai Béla (1874).
*15. Dr. Ferenczi Zoltán (1876).	*36. Márki Sándor (1886).
*16. Gajzágó Manó (1885).	*37. Merza Lajos (1890).
*17. Dr. Gyalui Farkas (1892).	38. Mezey Miksa (1874).
*18. Dr. Halász József (1895).	39. Minorich Albert (1874).
19. Dr. <i>Hegedüs István</i>
<i>tiszt. tag</i> (1873).	40. Münszter Ede (1874).
*20. Hegyesi Vilmos (1873).	*41. Nagy Károly (1886).
*21. Hevesi József (1896).	*42. Nagy Lajos (1874).
	*43. Nedoroszték János (1886).

jebb és feljebb kell haladnunk. Hogy minő eszközökkel? — az a gyakorlati politikusok dolga; de hogy minő uton, azt megmondhatja az elmélet embere is, t. i. azon, a melyet a nemzeti genius megjelöl. Ennek az inspirációjától nem szabad elszakadni s ha ihletése egy-egy pillanatra elhangzik is az élet zajában, össze-össze kell gyűlnünk egy-egy ünnepi órára és hallgatnunk és figyelniünk kell magasból hozzánk szálló igéjére szabadon és tekintetek nélkül.

A haldokló Faust azt mondja:

»A bölcsességnek záradéka ez legyen:

Az érdemel csak éltet, szabadságot.

Ki azt naponta meghódítani kénytelen.«

(Váradi A. fordítása.)

Ez az ő hitvallása. A tengertől elcsikart földjének töltése széleig habzik az ár s a mint az betörni vágyva, sánczát nyalja, élvezettel nézi, hogy miként zárja a tört rést gyermek, férfi s agg.

Népek tengerárjától véren megszerzett hazánk földjének töltése széleig oh hányszor habzottak föl az élnyeléssel fenyegető vizek; de vajjon leapadtak-e már azok? Nincs már tört rés? A nemzetiségek hullámai csak messziről zajognak-e s mire töltéseinkig érnek, már tükörsimára csendesednek el?

Az érdemel csak éltet, szabadságot,

Ki azt naponta meghódítani kénytelen!«

Ezt a hitet, ezt a meggyőződést, ezt a bölcsességet és ezt a politikát kell nemzetünk minden egyes tagjában meggyökereztetni s akkor mindig meglesz bennünk az alkotó, a fenntartó, az ellenálló, az előbbre vivő és a

mindeneken győzedelmeskedő erő, ugy, hogy »Magyarországot a poklok kapui sem dönthetik meg!« (Kossuth),

És a mint elvonulnak előttünk márczius idusának káprázatos képei, a mint átrezeg szivünk hurjain annak lelkesedése, öröm mámora: üdvözöljük mi is egymást azzal a köszöntéssel a melylyel egykor Kossuth köszöntötte a nemzetet s hagyjuk azt szent örökségbe a késő unokáknak is: »Szabadság, dicsőség, jólét és boldogság a magyarnak!«

PETOFI »NEMZETI DAL«-ÁNAK KÉZIRATI
HASONMÁSÁHOZ.

(A lenyomat a *Történelmi Lapok fényképe után.*)

Az »1848—49. *Történelmi Lapok*« 1894. évf. márcz. 15. száma a *Nemzeti dalnak* egy másik faximiléjét közli, az első, mely ismertebb, már a mult évben megjelent ugyanitt. A jelenleginek eredeti kézírata Budapesten van a Nemzeti Múzeum Petöfi-szekrényének reliquiái közt, a költő 1848. költeményei kéziratában. E költeményeket a költő Emichchel kötött szerződés értelmében írta össze, mely szerint midőn megírt költeményei körülbelül 30 nyomtatott ivre felszaporodnak, Emich örökáron megveszi 2000 frtéért valamennyi 1847 után írt ily kötetet. E kéziratok, melyek az 1847—49. költeményeket mind magokba foglalják, 3 külön kézírati kötetben (1847-ből 156, 1848-ból 106, 1849-ből 14 költemény), a sors különös kedvezéséből ugy maradtak ránk a költő tiszta, gyöngyszerű szép betűivel letisztázva, hogy midőn ő 1849 július 18-án Mező-Berényből gyászos erdélyi útjára indult, barátjánál, Orlay Samunál hagyta több más becses reliquiáival együtt. Ennek köszönhető e nagy kincs megmaradása. De to-

vábbá a gyönyörű kéziratok nem is jutottak még a nyomdába soha, mert midőn Emich az 1851-iki elkobzott kiadásokat sajtó alá rendezte, a költő özvegye nem adta ki őket kezéből, hanem Emich számára külön-külön másolatot készíttetett. E kéziratok aztán a költő özvegyétől, ennek halála után, Petőfi Istvánhoz, a költő öcséséhez kerültek, ki 1880 ápril 30-án Pusztá-Csákon meghalván, a Nemzeti Muzeumnak hagyományozta s s így a nemzet közkincsévé váltak. E költemény az 1848 kézirat 33. lapján áll.

E kéziratnál a figyelmes szemlélőnek azonnal fel fog tűnni a mult évvel ellentétben, hogy nyugodt, tiszta és tömött írás, azaz hogy tisztázott, gondos kéziratból ered, melyben nincs a legkissebb hiba sem. Azok, kik a nagy költőket bizonyos pongyolaság nélkül képzelni sem bírják, csak azért, mert a geniskedést affectáló közepszerűség rendszerint effélével provokálja a figyelmet, nem csekély bámulattal nézhetnék ezt a pedáns tisztasággal és figyelemmel másolt kéziratot, melyben pl. a helyesírás ellen nincs egyetlen hiba ejtve s az tökéletesen megfelel a mainak, kivéve a *melly*, *milly* írását a jelzett módon, melynek így írását csak a forradalom után jóval hagyták el. E mellett nem kevésbé meglepő bizonyára az, hogy mind e tiszta írás mellett, mégis senkinek költeményeit nem szedték több hibával, mint épen Petőfiét, a legujabb kiadásokig, melyek már nagyobb részben hibátlanok.

A másik, mi a faximilén feltűnik, hogy Petőfinél szokatlanul a költemény címéhez csillag s alól ennek

megfelelő, utóbb a költő kezétől kitörlött jegyzet van téve, melyben a költő elmond egy pár adatot a költemény történetéről s a következőleg szól, a mint ezt 1889-diki elolvasásom tanusítja:

*) *E költemény buzditotta márczius 15-ikén a pesti ifjúságot. Elszavaltam először az ifjak kávéházában, azután az orvosi egyetemen, azután a seminarium terén (most már 15-dik márczius tere), végre a nyomda előtt, mellyet erőszakosan elfoglaltunk, a hatvani utczában (most szabadsajtó utca.) A szabaddá lett sajtó alól ez a költemény került ki legelőször.*

Miért törölte ki a jellemző sorokat, ma már csak hozzávetésként gondolhatjuk, hogy talán a látszólagos öndicséret miatt vagy talán azért, mert a történelem ugy is följegyezte a költeményhez tartozó adatokat s a költő jónak látta öntudatosan csak erre a nagy és örökkévaló följegyzésre hivatkozni. Ha ez volt oka, ma már tudjuk, hogy joggal hivatkozott reá.

Ferenczi Zoltán.

A KOLOZSVÁRI MÁRCZ. 15. BIZOTTSÁG 25 ÉVE.

Közreműködők emlékezete.

Március 15-e 50-ik évfordulójának emlékére, alább betűrendben adjuk a bizottság huszonöt ünnepélyén közreműködött testületek és egyesek névsorát és táblázatos kimutatásban, időrendben mutatjuk ki az ünnepély sorrendjét.

Miután a kolozsvári márcz. 15. bizottság egyetlen az országban, mely ily szép és maradandó becsü működést tud felmutatni, az 50 év emlékére a Kolozsvárt székelő *orsz. tört ereklje muzeum* a közreműködők s a bizottság tagjai arczképeit és életrajzait bekéri, (a képeket két példányban) a képek egyik példányából keretbe foglalt csoportozatokat alakít, a másik példányokat egy »Márcz. 15. album«-ban foglalja össze; az életrajzokat pedig elhelyezi a muzeumnak már eddig is gazdag »*életrajzok tárá*«-ban a *jövendő számára*. Fájdalom sokan vannak a kik szerepeltek, de már örökre eltűntek. Ezek hozzátartozó vagy rokonai kéretnek fel az adatok beküldésére.

Megnyitó beszédet tartott:

Deáky Albert 1890-től 1898-ig minden évben.

Emlékbeszédet tartottak, felolvastak:

Bartha Miklós 1881, 1885, 1891, Békési Károly 1879, Csernátony Gyula 1887, Deáky Albert 1882, Ferenczy Zoltán dr. 1883, Gyarmathy Miklós 1889, Gyarmathy Zsigmondné 1886, De Gerando Antonina 1884, Hegedüs István dr. 1873, 1875, Herepey Gergely 1890, Hóry Béla 1895, Hindy Árpád 1896, dr. Kenessey Béla 1897, Sámi László 1874, 1878, Sándor József 1888, Szabó Samu 1892, Szász Gerő 1884, Szádeczky Lajos 1894, Török István dr. 1886, Teleki Sándor 1878, Thaly Kálmán 1893, Várady Károly 1880.

BCU Cluj / C. Library Cluj *Szavaltak:*

Ádám Endre 1889, Bárdy Géza 1890, Boér Emma 1876, 1878, Böhm József 1878, Ditrói Mórné 1888, 1891, Ditrói E. Mari 1896, Ditrói Nándor 1897, Fáy Szeréna 1888, Gerő Lina 1886, György Ilona 1897, dr. Hegedüs István 1877, 1886, Hóry Béláné 1881, Hubay Aranka 1884, Ivánffy Jenő 1887, E. Kovács Gyula színművész 1874, 1875, 1876, 1878, 1883, 1885, 1887, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1896, Kuthy Irén 1895, Lichtenegger Viktor 1880, 1881, Medgyaszay Evelin 1887, Magyar Ilona 1877, Malonyai Dező 1888, Maróthy Margit 1894, Nagy Ibolyka 1885, Némethy Irma 1874, Ramazetter Jolán 1880, Ráthonyi Ákos 1893, Szacs vay Imre színművész 1879, 1882, Szerémi Gizella 1892, Tóthfalusy József 1895, Zilahi Gyula 1884.

Specimens

Explosive, li. - brown!
It is not only very
to be kept, with
A very good specimen
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!

Red, without moisture,
White, without moisture,
Red, without moisture,
Red, without moisture,
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!

Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!

Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!

Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!

Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!
Explosive, li. - brown!

(Exp.)

Énekekkel közreműködtek:

Balog Györgyné 1886, 1889, Blaha Lujza 1884, Bognár Vilma 1885, Cseh Mariska 1880, Erdélyi Marietta 1879, Ferenczy József 1882, Forray Ferike 1897, Kordin Mariska 1876, Küry Klára 1893, 1894, Örley Flóra 1882. Szigligetiné Pálmai Ilka 1879, 1881, Pataky Ottilia 1876, Réthy Laura 1888, 1890, Serly Lajosné 1891, Schiff Etel 1892, Sipos Etel 1895, Urbanetz Emilia 1896, Zólyomy Jenő 1883.

Zongora, czimbalom vagy hegedűvel közreműködtek:

Bláu Gyula (hegedü) 1879, Boér Gergely (hegedü) 1881, Bydeskuthy Ella (zongora) 1888, Dobál Ilka (zongora) 1877, 1883, Farkas János és fia (hegedü) 1885, Farkas Ödön (zongora) 1895, Frayl Frigyes (zongora) 1895, Gegenbauer József (zongora) 1881, Geiger Albert (zongora) 1896, Groisz Helén (zongora) 1884, Lányi Ernő (zongora) 1883. Melitskó Frigyes (zongora) 1880, Montbach Sándor lovag (zongora) 1889, Popini Nándor (czimbalom) 1892, Rigó Anna (zongora) 1886, Salamon József dr. (zongora) 1886, Serly Lajos (zongora) 1890, Solti Katicza (zongora) 1891, Szenkovics Ilona (zongora) 1877, Weér György (zongora) 1881.

Dalegyletek, zenekarok.

Kolozsvári Dalkör 1873 --97-ig, Polgári Dalegylet 1874—97-ig, Egyetemi zenekar 1893-ban, Zene-conserva-

torium 1877-ben, Salamon János zenekara 1873—93-ig és 1897-ben, Pongrácz Lajos zenekara 1882-ben és 1894—97-ig.

A közreműködés a zenekarok részéről is mindig *díjtalanul* történt.

Év	Megnyíló beszéd	Emlékbeszéd tartottak	S z a v a l t	Énekel t
1873		Hegedüs István		
1874		Sámi László	E. Kovács Gyula és Némethy Irma	
1875		Hegedüs István	E. Kovács Gyula	
1876			E. Kovács Gyula, Boér Emm. k. a.	Pataky Ottilia, Kordin Mariska
1877			Hegedüs István, Magyaró Ilona k. a.	
1878		Sámi László, gr. Teleky Sándor	Boér Emma, E. Kovács Gyula, Böhm József	
1879		Békésy Károly	Szacsvay Imre	Erdélyi Marietta, Szigligetiné Pálmay Ilka
1880		Várady Károly	Indali Gyula versét Lichtenegger Viktor Ramazetter Jolán k. a.	Cseh Mariska k. a.
1881		Bartha Miklós	Hóry Béláné, Lichtenegger Viktor	Pálmay Ilka
1882		Deáky Albert	Szacsvay Imre	Örley Flóra, Ferenczy József
1883		Dr. Ferenczi Zoltán	E. Kovács Gyula	Zólyomy Jenő
1884		Szász Gerő, De Gerandó Antonina	Hubay Aranka k. a. Zilahy Gyula	Blaha Lujza

Zongorázott	Czimbalom v. hegedű	Dalkör	Zenekar	Az ünne- pély helye
		Kolozsvári Dalkör	Salamon János zenekara	A kolozs- vári teme- tőben.
		K. dalkör, Polgári Dalegylet	»	Vigadó nagy terme
			»	»
			»	»
Dobál Ilka, Szenkovich Ilona k. a.		Zene-conser- vatorium	»	»
		Helyi dalkörök	»	»
	Blau Gyula (hegedű)	»	»	»
Melicskó. Frigyes		»	»	»
Gegenbauer J. Veér György	Boér Gergely (hegedű)	»	»	»
		Polgári Dalegylet	Salamon és Pongrácz zenekara	»
Dobál Ilka, Lányi Ernő		Kol. Dalkör és Polgári, Dalegylet	Salamon J. zenekara	Tonavivó épület n. terme
Groisz Helén		»	»	Vigadó

Év	Megnyitó beszéd	Emlék beszédet tartottak	S z a v a l t	É n e k e l t
1885		Bartha Miklós	E. Kovács Gyula Nagy Ibolyka	Bognár Vilma
1886		Dr. Török István, Gyarmathy Zsigáné	Hegedüs István. Gerő Lina	Balog Györgyné
1887		Csernátony Gyula dr.	E. Kovács Gyula, Ivánffy Jenő, Medgyaszay Evelin	
1888		Sándor József	Ditrói Mórné, Fáy Szeréna, Malonyai Dezső	Réthy Laura
1889		Gyarmathy Miklós	Ádám Endre	Balogh Györgyné
1890		Herepey Gergely	E. Kovács Gyula Bárdy Géza	Réthy Laura
1891		Bartha Miklós	E. Kovács Gyula, Ditrói Mórné	Serly Lajosné
1892	D e á k y A l b e r t	Szabó Samu	Szerémi Gizella k. a., E. Kovács Gyula	Schiff Etel
1893		Thaly Kálmán	E. Kovács Gyula, Ráthonyi Ákos	Küry Klára
1894		Dr. Szádeczky Lajos	Maróthy Margit k. a., E. Kovács Gyula	Küry Klára
1895		Hóry Béla	Kuthy Irén, Tóthfalussy József	Sipos Etel
1896		Hindy Árpád	Ditróiné E. Mari, E. Kovács Gyula	Urbanetz Emilia
1897		Dr. Kenessey Béla	György Ilona, Dirói Nándor	Forray Ferike

Zongorázott	Czimbalom v. hegedű	Dalkör	Zenekar	Az ünne- pély h e l y e
	Farkas János és fia(hegedű)	Kol. Dalkör és Polgári Dalegylet	Salamon J. zenekara	Vigadó
Rigó Anna, Dr. Salamon József		»	»	»
		»	»	»
Bideskuthy Ella		»	»	»
Montbach Sándor lovag		»	»	»
Serly Lajos		»	»	»
Solti Katicza k. a.		»	»	»
	Popini Nándor (czimbalom)	»	»	»
		»	Egyetemi zenekar és Salamon	»
		»	Pongrácz zenekara	»
Frayl Frigyes		»	»	»
Farkas Ödön Geiger Albert		»	»	»
		Kolozsvári Dalkör	Salamon és Pongrácz zen.	»

A KOLOZSVARI MÁRCZIUS 15-IKI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁG NÉVSORA.

(A *-gal jelöltek ma is működő tagjai a bizottságnak.)

*1. Ábrahám Antal (1873).	22. Hindy Árpád (1894).
*2. Bartha Miklós (1880).	23. Horváth Kálmán (1885).
3. Bányai József (1873).	*24. <i>Hóry Béla</i> pénzt. (1873).
*4. Balogh Károly (1890).	*25. Dr. Kenessey Béla (1897).
5. Békésy Károly (1879).	26. Dr. Kerekes Gyula (1886).
*6. Benel Ferencz (1884).	27. Z. Kis Elek (1874).
7. Bodor Géza (1884).	*28. Koleszár Sándor (1876).
*8. Böckel Károly (1874).	29. Korbuly József (1885).
9. Bogdán István (1874).	*30. E. Kovács Gyula (1874).
10. Dr. Concha Győző (1885).	*31. Kovács János (1881).
11. Dr. Csernátony Gyula (1878).	32. Krasznai Mihály (1873).
*12. <i>Deáky Albert</i> elnök (1873).	*33. Kuzskó István (1890).
*13. Ditrói József (1875).	*34. Magyary Mihály (1878).
*14. Br. Feilitsch Arthur (1895).	35. Mátrai Béla (1874).
*15. Dr. Ferenczi Zoltán (1876).	*36. Márki Sándor (1886).
*16. Gajzágó Manó (1885).	*37. Merza Lajos (1890).
*17. Dr. Gyalui Farkas (1892).	38. Mezey Miksa (1874).
*18. Dr. Halász József (1895).	39. Minorich Albért (1874).
19. Dr. <i>Hegedüs István</i>
<i>tiszt. tag</i> (1873).	40. Münszter Ede (1874).
*20. Hegyesi Vilmos (1873).	*41. Nagy Károly (1886).
*21. Hevesi József (1896).	*42. Nagy Lajos (1874).
	*43. Nedoroszték János (1886).